

sužnjost kajti to so bili naši rojaki...To je bila najstrašnejša zavest, najbolj žgoč občutek sramote in ponižanja pred pripadniki drugih narodov."¹²

Avtorica se tudi sprašuje zakaj in čemu toliko gorja: to vprašanje si je zastavljala vsak dan znova, ko je stala s sotrpinkami v snegu in mrazu - ali pa v žgočem soncu na "apelu":

"Kakšna je bila naša krivda, zaradi katere so nas izročali v trpljenje? Ali je krivda nasprotno prepričanje? Kajti že to samo je bilo često povod, da te je spravil nasprotnik v koncentracijsko taborišče."¹³

Svoje rojake sprašuje: "Govorili ste o partizanskih zločinih ter zmotnih idejnih in političnih načrtih osvobodilnega gibanja. Bodisi, da je bilo tako - po vašem gledanju in prepričanju, - toda ali se zločini popravljajo z grozodejstvi, ali se zmote odpravljajo z zabodami, ali se nasprotno politično prepričanje pobija s tem, da se človeka pošlje v nemško sužnjost?"

Imeli ste zakone, ki ste jih priznavali. Zakaj niste sodili po teh zakonih, zakaj ste sprejeli ovadbo osebnega maščevalca kot golo resnico ter pogubili človeka brez preiskave in sodbe?"¹⁴

Kot ženska poudarja tudi odgovornost žensk, saj so imele v svojih rokah moč, s katero bi lahko preprečile marsikatero gorje: "Obtožujemo tudi vas nemške ženske, ki ste imele oblast nad nami. Naše trpljenje je bilo premnogokrat tako kruto prav zaradi vaše nečlovečnosti, zaradi vaše krvoločnosti. Nikoli ne bo nemški narod s sebe zbrisal madeža, s katerim ste ga omadeževale tudi ve, nemške žene. Največji krvnik, kar jih pozna zgodovina, je napravil tudi iz vas zveri, ki so storile vse, da bi bilo naše trpljenje še hujše. Ve ste teptale naše človeško dostojanstvo, ve ste gledale v nas slabša bitja od zločincev, saj ste ravnale z nami slabše kot z živino. Pozabile ste, da ste tudi same žene in matere, saj ni bilo v vas niti sledu ženskosti in človečnosti. V vas je moralo zamreti sleherni čustvo materinstva..."¹⁵

Spomine na taborišče sklene s poglavjem Miselne osnove nemškega taborišča, kjer na podlagi proučene literature, ki je navedena na str. 344, razloži Hitlerjev vzpon in vzpon nacizma ter spregovori o koncentracijskih taboriščih. Nemški državni sistem je označila kot sistem političnega banditstva, kajti Hitlerjeve metode so bile preračunane na končni udar in zmago in prav v ta namen je na eni strani iz množic naredil fanatike, na drugi jih je ustrahoval s terorjem. Predhodnik Hitlerjevega fašizma je pangermanizem, začetki pangermanizma pa segajo daleč v zgodovino nastajanja nemške države. Za posebnost pruskega značaja pa je označila brezdušno discipliniranost in izredno krutost s pomanjkanjem vsake tankočutnosti ter odklanjanjem globlje duhovnosti.

Avtorica je v svojih spisih preroško svarila pred nacizmom, natančneje ga je obdelala v knjigi *Žena i*

fašizam.¹⁶ Objava Spominov na suženjske dni je morda malce pozna, a vendar je njena obtožba nacizma v knjigi še vedno aktualna. Njenih obtožb človeštvo ne bi smelo preslišati in pozabiti, da ne bi bile neprecenljive dobrine znova uničene in da ne bi svobodoljubnih in naprednih duhov tako ali drugače znova zatrli.

Saša Serše

Žarko Lazarević, Jože Prinčič: Zgodovina slovenskega bančništva, Združenje bank Slovenije, Ljubljana 2000

Denarni zavodi sodijo med starejše slovenske ustanove, saj njihovo delovanje sega v začetek 19. stoletja, medtem ko nam je nekatere druge nacionalno pomembne ustanove uspelo oblikovati šele v prvi polovici 20. stoletja. Bančništvo kot gospodarska panoga je poleg kmetijstva in industrije tisto strateško področje, ki je ključnega pomena za obstoj in samozavest naroda. To so tehtni razlogi, da se dosežke slovenskega denarništva umesti v nacionalno gospodarsko zgodovino. Slovenija je med prvimi državami, ki ima obdelano zgodovino bančništva od prvih poskusov do današnjih dni in izsledke raziskav zbrane v eni knjigi. Zasluga za to poglobljeno znanstveno obdelavo gre predvsem avtorjema knjige *Zgodovina slovenskega bančništva* dr. Ž. Lazareviću in dr. J. Prinčiču in Združenju bank Slovenije, ki je izid knjige omogočilo in tako počastilo 180-letnico prvega denarnega zavoda *Kranjske hranilnice v Ljubljani* in 100. obletnico ustanovitve prve slovenske banke *Ljubljanske kreditne banke*.

Dokaz, da bančništvo in razvoj le-tega ni domena samo ekonomistov, dobimo, ko odpremo to strokovno izjemno izdelano, obenem pa zanimivo knjigo, ko nas avtorja popeljeta v obdobje velikih dogodkov in sprememb sodobne zgodovine, dolgo skoraj 200 let.

V prvem delu, ki obsega čas od začetka 19. stoletja do druge svetovne vojne, nas avtorja seznani z razvojem prvih denarnih zavodov pri nas – hranilnic in posojilnic, kreditnih zadrug in bank – ki so doživeli svoj prvi vzpon in razcvet v začetku prejšnjega stoletja. Dvajseta leta 20. stoletja so za slovenske denarne zavode pomenila čas stabilnosti in uspeha, razen v Primorju, kjer so se sicer uspešni denarni zavodi soočali s prisilno likvidacijo, ki jo je izvajala nova italijanska oblast. Hud udarec denarnim zavodom je bila velika gospodarska kriza in njenim posledicam se ni bilo mogoče izogniti. Šele leta 1935 so se razmere začele umirjati in denarno poslovanje izboljševati. Razvoj pa je prekinila druga svetovna vojna, saj je razkosala slovenski gospodarski prostor. Države, ki so si tu razdelile vplivna območja, so si prizadevale za

¹² Str. 211.

¹³ Str. 212.

¹⁴ Str. 212.

¹⁵ Str. 212.

¹⁶ Angela Vode, *Žena i fašizam*, Beograd 1935. Knjiga žal ni ohranjena v nobeni javni knjižnici v Sloveniji.

čimprejšnjo vključitev slovenskih zmogljivosti v svoj gospodarski sistem. Ena od poti, ki je bila hitra in temeljita, kot ugotavljata avtorja, je bila zamenjava valute. Poseg v mrežo slovenskih denarnih zavodov je pomenil tudi zaprtje le-teh in večina zaradi sprememb nikoli več ni obnovila svojega dela v predvojni obliki. V tem poglavju se seznanimo tudi z dejavnostjo na področju denarništva med drugo svetovno vojno.

V drugem delu knjige nam avtorja osvetlita obdobje od konca druge svetovne vojne do osamosvojitve slovenske države.

Spremembe v povojnem času so odsevale tudi v poslovanju denarnih zavodov. Temeljem nove bančne organiziranosti, ki so terjali spremembo zasebnega kapitala v kreditnem in bančnem sistemu v kolektivno organizirane družbene skupnosti, je sledilo prilaganje poslovanja denarnih zavodov potrebam administrativno urejenega in centralistično vođenega planskega gospodarstva. V začetku petdesetih let so denarne zavode najprej uredili po enobančnem, kasneje pa po večbančnem sistemu. Po ugotovitvah avtorjev sta se ta dva sistema najbolj razlikovala po formalni organizaciji, veliko manj pa po svoji družbeni in gospodarski vlogi.

Posebna pozornost gre razvoju denarnih zavodov

na Primorskem. Začetek delovanja le-teh sega v daljnje leto 1884. Čeprav je imela Primorska drugačen razvoj v povojnem obdobju – del Primorske je bil priključen Jugoslaviji šele leta 1947, del pa leta 1954 – je delovanje denarnih zavodov v coni B vplivalo tudi na gospodarstvo Slovenije in Jugoslavije.

Po letu 1955 so se krepile zahteve do oblasti po omejevanju vpliva politike in Narodne banke Jugoslavije na bančno poslovanje. Ker bi to v resnici pomenilo izgubo oblasti in nadzora, je vladajoča politika dovoljevala le manjše spremembe, ki niso bistveno posegale v sistem.

Upravičenost ocene, da gre za izjemno znanstveno delo, sta si avtorja prislužila tako z obdelavo arhivskega gradiva, ki je nepopolno in razbito po vseh arhivskih ustanovah v Sloveniji in zamejstvu, kot tudi s celostno obravnavo tega javnosti malo znanega segmenta gospodarskega razvoja.

Za sklep naj povzamem besede Darka Tolarja, ki v uvodu knjige zapiše "... knjiga ni snovana kot dokončen enkraten prikaz zgodovine slovenskega bančništva, brez dvoma pa predstavlja temelj, na katerem bo lažje graditi."

Nada Čibej

Na dvorišču vrtca v Solkanu leta 1924. PANG, Vrtec Nova Gorica, t.e. 9.